

Pjotr Aleksejevič Kropotkin rođen je u Moskvi 9. prosinca 1842. godine. Ostvario je značajne rezultate na području geografije, teoretizirao je o evoluciji i zoologiji te je surađivao na jedanaestom izdanju Encyclopaedie Britannice. Dao je izniman doprinos anarhističkom pokretu prije svega oblikujući ideju anarho-komunizma na osnovama uzajamne pomoći. Suvremenici ga opisuju kao osobu iznimnog morala i karaktera, a zbog svog aristokratskog porijekla poznat je i kao „anarhistički princ”. Umro je 8. veljače 1921. godine u Dmitrovu. Njegova najpoznatija objavljena djela su

revolucionara

(1899.),

Uzajamna pomoć

(1902.),

Velika Francuska revolucija

(1909.) i dr.

Osvajanje kruha (1892.), *Zapisi jednog*

Iako je bio zagovornik neizbježne revolucije, nikada se nije našao na barikadama poput Bakunjina; više je volio dijalog i teoretiziranje. Nije pod svaku cijenu odbijao upotrebu nasilja, ali ga isto tako nisu privlačile ni Bakunjinove romantizirane vizije krvi i vatre. Kropotkinovo djelo odlikuju nepobjedivi optimizam i nastojanja znanstvenog proučavanja anarhističke problematike u duhu evolucionističke teorije kao fenomena druge polovice 19. stoljeća. Blage naravi, Kropotkin je bio omiljen među ljudima, a mnogi su ga opisivali kao sveca (George Bernard Shaw, Oscar Wilde). Zbog iznimno originalne intelektualne misli bio je poštovan na Zapadu, a svoje najbolje godine života, poput Bakunjina, proveo je u egzilu. Mnogi su u Kropotkinu vidjeli rusku borbu protiv carističke tiranije, a zahvaljujući njegovom djelovanju percepcija anarhizma kao nasilne i rušilačke ideologije barem se djelomično promijenila u očima zapadnjačkih

kritičara.

Unatoč određenim razlikama između Kropotkina i Bakunjinina, ovu dvojicu anarhista povezivale su i mnoge sličnosti. Prije svega to je bila iskrena vjera u uništenje nepravednog svijeta društvenih nejednakosti okovanog državnim represijom. Potrebno je imati na umu kako je u Bakunjinovo doba anarhizam i dalje bio obavijen mistikom opskurnih tajnih društava, dok se za Kropotkinova života on, kao ideja i praksa, širi u gotovo sve dijelove svijeta i postaje novo sredstvo u rukama radničkog pokreta. Unatoč iznimnoj oštroumnosti Kropotkinu se zamjerala pretjerana benevolentnost, pa će neki reći kako je Bakunjin nerijetko realnije shvaćao probleme pred kojima se nalaze anarhisti.

OBITELJ

Kropotkinova obitelj bila je plave krvi i uživala je iznimno poštovanje u Rusiji. Njegovi preci bili su prinčevi Smolenska, a njegov otac, umirovljeni general, posjedovao je nekoliko tisuća kmetova. Kropotkin je veći dio djetinjstva proveo sa slugama i tutorima koji su ga odgajali te je na taj način razvio osjećaj solidarnosti s "običnim" ljudima. Francuski učitelj koji je služio u Napoleonovoj vojsci upoznao ga je s galskim konceptom jednakosti, dok mu je ruski mentor skrenuo pozornost na djela Gogolja, Puškina i ostalih.

Od Kropotkina se, kao od sina visoko rangiranog časnika, očekivala vojna karijera u službi cara. Tijekom jednog prijema moskovskog plemstva na dvoru, car Nikola I. primijetio je dječaka za kojeg je ubrzo osigurao mjesto u elitnoj vojnoj školi pod svojim pokroviteljstvom. Kao briljantnom studentu, Kropotkinu je karijera bila osigurana; uskoro je mogao očekivati da će postati mladi general, a nakon toga i guverner provincije. Ipak, njegova su razmišljanja prema carističkom režimu bila prilično ambivalentna. S jedne strane bio je zadivljen elegancijom okružja u kojem se nalazio dok su ga, druge pak strane, zgražale intrige i borba za moć kojima je svakodnevno svjedočio. Divio se caru zbog iznimne posvećenosti svojoj dužnosti, ali ga je strašno razočaralo krvavo gušenje poljskog ustanka 1863. godine. U to je vrijeme njegova strast prema znanosti postala prava opsesija.

SIBIRSKI DANI

Kao polazniku elitne vojne škole bilo mu je omogućeno da sam izabere gdje će nastaviti služiti caru. Vođen željom za znanstvenim istraživanjem, Kropotkin je zatražio premještaj u

prostranstvo neistraženog Sibira. Upravo je ovaj kraj mladi Kropotkin vidio kao idealno mjesto za propitivanje i teoretiziranje o „velikim promjenama koje tek dolaze”. Vojska je bila iznenađena, obitelj bijesna. U Sibiru mu je povjerena zadaća istraživanja tamošnjeg kaznenog sustava s ciljem reformiranja istog. Kropotkin je entuzijastično prihvatio zadatak; promatrao je kolone okovanih zatvorenika kako se kreću preko smrznute ruske tundre, obilazio je prljave i mracne celije, bio je u rudnicima zlata gdje su zatvorenici radili u ledenoj vodi do pasa, posjećivao je solane gdje su poljski pobunjenici umirali od tuberkuloze i skorbuta. Ono što je vidio iskreno ga je užasnulo, ali i dalje se nadao kako niz dobro provedenih reformi može poboljšati situaciju. Razočaranje je uslijedilo vrlo brzo – nitko od nadređenih nije pokazao zanimanje za njegove izvještaje. Optimizam mu je vratilo nešto drugo; primijetio je kolonizaciju sibirskog kraja koju su provodili seljaci. „Uočio sam razliku između djelovanja po naredbi te po principu zajedničkog dobra,” rekao je Kropotkin. Tek nakon nekoliko godina njegov je latentni anarhizam postao očit.

U društvu kozačkih vojnika i lovaca proveo je istraživanje istočnog Sibira i Mandžurije. Ovdje se susreo s jednostavnim životom ljudi „izvan začaranog kruga civilizacije.” Njegova su zapažanja, o ovom tada još prilično neistraženom kraju, promijenila naša shvaćanja euroazijske geografije. Pisao je i o ledenom dobu i migracijama ljudi te je na taj način zaslužio status iznimnog geografa. U Sibiru je upoznao prognanog pjesnika M. L. Mihajlova koji mu je predstavio anarhističku ideju i Proudhonovo djelo. U čestim trenucima usamljenosti Kropotkin je razmišljao kako bi sve riskirao, čak i znanstvenu karijeru, u svrhu „višeg cilja”.

Godine 1866. jedan je događaj formirao Kropotkinov karakter. Izbila je pobuna poljskih radnika koji su gradili cestu oko Bajkalskog jezera. Radnici su oduzeli oružje čuvarima i krenuli na jug u nadi da će stići u Mongoliju, a zatim u Kinu odakle će brodovima otploviti u zapadnu Europu. Presreli su ih kozaci i petoricu radnika su odmah ubili. Kropotkin i njegov brat Aleksandar odmah su napustili vojsku te su se zaputili u St. Petersburg.

KARIJERA ZNANSTVENIKA

Budući da mu obitelj nije željela slati novac, živio je u spartanskim uvjetima, zarađujući kroz suradnju s tamošnjim geografskim društvom. Jedan je Kropotkinov prijatelj opisao njegovu sobu kao „jednostavnu radničku prostoriju gdje bi četvorica ljudi jedva imali mjesta... ovdje se nalazio stol, stolica, klupa i mnoštvo karti s prikazima sibirskih rijeka i planina.” Nekoliko je godina Kropotkin posvetio akademskom radu, ali jad i bijeda širokih masa stalno mu je bila na umu. Dok je proučavao glečere u Finskoj, dobio je telegram s ponudom da prihvati položaj tajnika ruskog geografskog društva. Iako bi ovu ponudu bez razmišljanja prihvatio nekoliko mjeseci ranije, Kropotkinu se ona sada činila kao luksuz kojeg je morao odbiti. „Koje pravo sam imao na ovo zadovoljstvo kada je svugdje oko mene bila samo bijeda i borba za korice kruha?” Znanost je od tada služila njegovim revolucionarnim idealima.

REVOULUCIONAR – TEORIJA I PRAKSA

U početku Kropotkin nije bio siguran kamo će ga život odvesti. Poput mnogih mladih ruskih idealista iz 1870-ih želio je otići „među ljude” i obrazovati ih. Još kao časnik planirao je otvaranje besplatnih škola gdje će podučavati volonteri, no autoriteti su zabranili bilo koji oblik takvog djelovanja. Bio je svjestan da bi podvig poput otvaranja javnih škola privukao pozornost države, pa se odlučio zaputiti u zapadnu Europu kako bi se dodatno informirao te na taj način odlučio u kojem će pravcu krenuti. Švicarska se činila kao razuman izbor, jer su mnogi ruski radikali boravili tamo. U Zürichu je upoznao Bakunjinove učenike te je nastojao pročitati svu socijalističku literaturu koju je mogao naći. Ovdje se susreo s prilično samosvjesnom radničkom klasom, što mu je pobudilo nadu u osvješćivanje svojih sunarodnjaka. „Što sam više čitao, sve sam više uviđao da se ispred mene nalazi jedan novi svijet”. U Ženevi se upoznao s razlikama između marksista i anarhista, a došavši u kontakt s radnicima koji su izrađivali satove u podnožju planina Jura postao je uvjeren u radničku slobodarsku revoluciju.

Po povratku u St. Petersburg Kropotkin je započeo s propagandnom djelatnošću. Kao jedan od rijetkih anarhista u društvu mladih intelektualaca Kropotkin je pisao brošure te je pomagao uvoz socijalističke literature sa Zapada. Tada je napisao i svoj prvi anarhistički esej pod nazivom „*Trebamo li se zaokupiti razmišljanjima o idealima budućeg društva?*”

. U tom radu Kropotkin zagovara radničko zauzimanje tvornica, čime se približava Bakunjinovoj ideji anarho-kolektivizma i maksimi „svakome prema zaslugama.” Tek će kasnije elaborirati ideju anarho-komunizma s poznatom krilaticom „od svakog prema mogućnostima, svakome prema potrebi.” Kropotkin odbacuje urotničke revolucionare poput Nečajeva, prezire državu i smatra da su intelektualni i fizički rad neodvojivi.

Prerušen u seljačku odjeću te koristeći tajno ime Borodin agitirao je po radničkim četvrtima St. Petersburga. Godine 1874. uhićen je i zatvoren u tvrđavi Petra i Pavla. Nakon dvije godine zdravlje mu se znatno pogoršalo pa je prebačen u vojnu bolnicu odakle je ubrzo uspio pobjeći. Bijeg je živopisno opisao u „*Zapisima jednog revolucionara.*” Godine 1876. zaputio se u Englesku, a zatim se smjestio u Švicarskoj gdje je u suradnji s anarhističkim suborcima aktivno radio na širenju pokreta. Namjeravao je sudjelovati na kongresima u Belgiji kako bi se ujedinili europski socijalistički pokreti, no u strahu od uhićenja ponovno je otišao u Englesku. Tamo se posvetio učenju u znamenitom British Museumu te je počeo razvijati koncept anarhističkog morala nasuprot doktrini političke promjene. „Počeo sam shvaćati da anarhizam predstavlja nešto više od akcije ka slobodnom društvu; to je filozofija, prirodna i društvena, koja se mora razviti na jedan poseban način... Prema njoj se moramo odnositi kao prema prirodnoj znanosti koju ćemo indukcijski primijeniti na naše institucije.” Bez obzira na izražene intelektualne afinitete kojima će se u potpunosti posvetiti u zreloj dobi i starosti, Kropotkin je sada osjećao potrebu da se vrati agitaciji, što ga je ponovno odvelo u Švicarsku. S ciljem širenja anarhističke ideje na područje Francuske uređivao je popularne listove

„*L'Avan-grade*”

i

„*Révolté*”,

čije je tekstove većinom on sam pisao. Pod utjecajem talijanskih anarhista sve više počinje razmatrati tzv. propagandu djelom, kojoj posvećuje dosta prostora u svojim novinama. Njegov zanimljiv i optimističan stil pisanja osvojio je mnoge čitatelje te se anarhizam počeo širiti u južnoj

Francuskoj, gdje je gotovo nestao nakon Bakunjinovog neuspjelog ustanka u Lyonu 1870. godine.

Kropotkin je naglašavao povezanost teorije i prakse te je naglašavao odgovornost svakog pojedinca u vrtlogu revolucije. Poput Proudhona smatrao je da revolucija ne može biti ostvarena samo riječima. „Ako u osvit revolucije ljudi na svojoj strani imaju samo fraze... sve će ostati isto." Prema njemu, revolucija bi trebala suzbiti bilo koji oblik stvaranja anomalije poznate kao „revolucionarna vlada." „Kada taj dan dođe – a na nama je da ubrzamo njegov dolazak – kada se čitave regije i veliki gradovi sa svojim predgrađima oslobode vladara, naš posao je gotov."

Neizostavan pojam Kropotkinovog diskursa je francuska riječ *commune* koja predstavlja lokalnu administrativnu jedinicu kao temeljnu sastavnicu revolucionarnih zbivanja. Kropotkin komunu doživljava kao dobrovoljno udruženje pojedinaca povezanih zajedničkim interesima koji bez prisile stupaju u uniju s drugim komunama te na taj način tvore kooperativnu mrežu koja zamjenjuje državu. Komuna će egzistirati na principu slobodnog pristupa dobrima, po čemu se Kropotkin razlikuje od Bakunjina i Proudhona koji su distribuciju vidjeli u korelaciji s radnim vremenom. Po njemu je sustav nadnica, nadziran ili određen od bilo koje instance novi oblik prisile kojoj nema mjesta u novom društvu. Teoriju anarho-komunizma Kropotkin je većim dijelom razvio u djelu *Osvajanje kruha* (1892). Unatoč tome, teško se može tvrditi da je upravo on originalni tvorac ove ideje. Prije Kropotkina o društvu uređenom na gotovo anarho-komunistički način pisali su Thomas More, Gerrard Winstanley, Tommaso Campanella, Élisée Reclus itd.

S obzirom da će društvo rasti i mijenjati se, Kropotkin je smatrao kako je besmisleno stvarati ikakve detaljne planove djelovanja zajednice u budućnosti. Držao je kako bi takvi pokušaji u sebi mogli nositi klicu diktature i represije. Zanimljivo je kako je Kropotkin pozitivnim smatrao suradnju nekoliko korporacija prilikom izgradnje željeznica ili funkcioniranja poštanskog sustava, čime su ove u neku ruku dobile nadnacionalni karakter. Iskreno se nadao da ovakav oblik suradnje može doživjeti svoju primjenu i u svakodnevnim ljudskim djelatnostima. Ipak, naglašavao je kako je jedan od glavnih problema kapitalizma usmjeravanje energije u birokratske i vojne poslove neproduktivne klase. Vjerovao je kako se ljudi trebaju služiti i rukama i razumom kako bi doprinijeli prosperitetu zajednice. Ipak, čovjek nije stroj koji mora do iznemoglosti raditi već treba istražiti i svoje druge potencijale. „Čovjek nije biće čija je jedina svrha jesti, piti i imati krov nad glavom. Čim se njegove materijalne potrebe zadovolje, ostale, koje su uglavnom umjetničke naravi, same će se javiti. Ove su potrebe raznolike i drugačije su od pojedinca do pojedinca." Učiniti posao privlačnim jedan je od uvjeta kako dosegnuti slobodno društvo koje je zarobljeno u teškim, nesigurnim, prljavim i besmislenim zanimanjima. Kropotkin naglašava ljudsku želju za istraživanjem i osjećajem korisnosti koji bi motivirali ljude u anarhističkom društvu da rade i stvaraju umjesto da budu lijeni i da si nepravedno prisvajaju više dobara nego što im treba. Ovako je izrazio klasično anarhističku vjeru u osjećaj društvene odgovornosti koji leži u svakom pojedincu. Ipak, treba spomenuti kako je tvrdio da se trebamo protiviti stvaranju ministarskih i sličnih položaja zato jer svakoga vrlo lako može iskvariti moć i mogućnosti koje mu ona pruža. Sankcije koje Kropotkin predlaže protiv onih koji ne žele raditi u interesu zajednice su difuzne, kako bi ih antropolog Barclay kategorizirao. Tu se ističe ostracizam, odnosno izolacija i odbacivanje. Nešto slično predložio je i Godwin stotinu godina prije Kropotkina.

Godine 1883. Kropotkin i 53 ostalih anarhista uhićeni su u Lyonu zbog sumnje da su sudjelovali u zabranjenim socijalističkim aktivnostima. Naime, u Francuskoj je tada bio na snazi zakon koji je nastojao pobiti bilo koji oblik slobodarskog djelovanja nakon Pariške komune (1871). Kropotkin je ovu priliku iskoristio kako bi obrazložio anarhističku ideju. Elokvecija ga nije spasila i osuđen je na pet godina robije. Imao je status političkog zatvorenika te je u zatvoru Clairvaux provodio vrijeme podučavajući ostale zatvorenike strane jezike, kozmografiju, fiziku i geometriju. Brinuo se za vrt i kao dopisnik surađiva s mnogim uglednim časopisima i institucijama (*Encyclopaedia Britannica*, *Geographie universelle*, *La Revue socialiste*, *Nineteenth Century*). Broj različitih publikacija koje su željele objaviti Kropotkinove radove svjedoči o njegovom ugledu kao znanstveniku, ali je i svojevrsni znak neslaganja s njegovim uhićenjem. Francuska akademija znanosti na raspolaganje mu je stavila sve knjige koje je posjedovala, a znameniti književnik Victor Hugo predao je francuskom predsjedniku peticiju sa zahtjevom da Kropotkin bude oslobođen. Bez obzira na sve Kropotkin je i dalje bio u zatvoru, obolio je od malarije, a nakon toga i od skorbuta. Dana 15. siječnja 1886, nakon tri godine, Kropotkin je oslobođen. Po četvrti put je otišao u Englesku gdje će kao živuća legenda ostati gotovo trideset godina. Iako je i dalje održavao predavanja po Engleskoj, pa čak i Sjevernoj Americi, te je sudjelovao u osnivanju određenih anarhističkih listova, Kropotkin je završavao karijeru aktivnog revolucionara te se posvetio znanstvenom pisanju i teoretiziranju.

NOVA PROMIŠLJANJA I NOVI IZAZOVI

Kropotkin je sve više naglašavao evolucionistički karakter društvenih promjena i nužnost korištenja nenasilnih metoda. Bojao se da će novi val atentata i terorističkih činova anarhista nepovratno uništiti ugled ideologije te da će ju kao takvu udaljiti od širih masa. Sve je manje vjerovao u uspjeh pokreta u bližoj budućnosti. Ipak, Kropotkin je zadržao svoja uvjerenja o državi i kapitalizmu te je zahvaljujući svojem blagom karakteru i iznimnoj učenosti uspješno propagirao anarhizam u različitim društvenim sferama; od aristokratskih ladanjskih vila do koliba engleskih rudara.

Kao jedno od najvažnijih djela koje je Kropotkin tada napisao izdvaja se „*Uzajamna pomoć*” (1902). Ideje iznese u ovoj knjizi uvelike su se spominjale u nekim njegovim ranijim djelima, a William Godwin također je pisao o univerzalnoj benevolentnosti ljudskog roda. Malthusova ideja o nužnosti pojave fenomena kao što su bolest, glad i ratovi, kako bi se održala razumna veličina populacije, te darvinistička doktrina opstanka najsnažnijih imale su snažan odjek u viktorijanskim glavama 19. stoljeća. Iako je i sam Darwin pred kraj života priznao značaj suradnje jedinki u evolucijskom procesu, neo-darwinisti poput Thomasa Henryja Huxleja životinjski svijet su prikazali kao neprestanu gladijatorsku borbu. Kropotkinova „*Uzajamna pomoć*”

činila se kao nužan i snažan argument protiv ovakvih tvrdnji. Proučavajući sibirsku floru i faunu uočio je više međusobne suradnje nego borbe među jedinkama. Ta ga je spoznaja dugo zaokupljala, a posebno ga je očaralo predavanje znanstvenika Kesslera održano u Moskvi na temu uzajamne pomoći kao jednog od ključnih čimbenika evolucije. Niz eseja napisanih kao

odgovor na knjigu T. Huxleyja „

The Struggle for Existence and Its Bearing upon Man”

(1888.) kasnije je objavljen u Kropotkinovom kapitalnom djelu. Knjiga počinje tvrdnjom da je čitav životinjski svijet, od kukaca do sisavaca, prožet solidarnošću i ta misao se zadržava do posljednje stranice. „Vrste koje odbiju suradnju osuđene su na propast”, napisao je Kropotkin. Tvrdio je kako kolektivni osjećaj pravde među ljudima postepeno prerasta u naviku te na taj način čini elementarni dio društvenog života. Kropotkinova je knjiga bogata snažnim argumentima, iznimno je kompleksna i odlično koncipirana. Kao takva ona je jedno od najupečatljivijih djela ovog ruskog anarhista. Ipak, George Woodcock izdvaja jedan nedostatak „*Uzajamne pomoći*”

; Kropotkin nije dovoljno kritičan prema običajnim/difuznim sankcijama čija je svrha kažnjavanje onih koji na određeni način narušavaju harmoniju kolektiva. Woodcock piše kako je sloboda pripadnika nekog plemena u Kongu više ograničena, uzimajući u obzir različite tabue i plemenska vjerovanja, nego sloboda pojedinca u Engleskoj, gdje je i sam Kropotkin boravio. Harold Barclay isto piše te tvrdi da društvo bez države ne znači nužno i „slobodno društvo.” Ovaj problem Kropotkin nikada nije ozbiljnije razmotrio.

Neposredno prije izbijanja Prvog svjetskog rata Kropotkinovo se zdravlje ozbiljno narušilo. Za vrijeme rata Kropotkin se udaljava od anarhističkih drugova jer, unatoč anarhističkom anti-militarističkom karakteru, daje podršku silama Antante. Vidio je iznimnu opasnost u tzv. pruskom militarizmu i imperijalizmu koji je za cilj imao pokoravanje čitave Europe, kako su to shvacali neki ruski radikali. Kada bi Njemačka pobijedila, borba za slobodu bila bi nepovratno unazađena, uništena, izgubljena. Zbog podrške Francuskoj i Velikoj Britaniji, Kropotkina su mnogi anarhisti marginalizirali, što ga je gotovo dotuklo. Ipak, vijest o rušenju carističkog režima u Rusiji 1917. godine ga je oduševila i vratila mu nadu u pokret. U ljeto iste godine otišao je nazad u domovinu gdje su ga na finsko-ruskoj granici dočekali revolucionari svirajući Marseljezu. Vrlo brzo Kropotkin je potonuo kao gotovo nevažna figura u vrtlogu novih revolucionarnih događanja, a jedan od razloga tome je bio i njegovo protivljenje Lenjinovom ratnom defetizmu. Što se tiče anarhističke teorije, barem je u početku sve u Oktobarskoj revoluciji išlo po planu; seljaci su zauzeli zemlju, radnici tvornice. Ipak, Boljševici su navedene akcije legalizirali pa je Kropotkin gotovo proročki rekao jednom prijatelju kako „sve to potkopava Revoluciju.” Kropotkin i ostali anarhisti uskoro su se ponovno ujedinili jer su se upravo oni našli među prvima na udaru boljševicke policije (Čeka). Zbog svog međunarodnog ugleda Kropotkin nije proganjan te je nastojao što je više moguće protestirati protiv diktature Lenjina s kojim se nekoliko puta sastao. Tada je napisao i znamenito „Pismo radnicima svijeta” kao svojevrsnu opomenu o pogreškama Ruske revolucije koja je sve više išla prema stvaranju diktatorskog režima. U pismu je iznio svoje poznate stavove o anarho-komunizmu. Ako uzmemo u obzir boljševički teror, zbog kojeg je mnoge ljude progutala noć, Kropotkinove se riječi čine kao plemeniti i hrabar čin koji nam odaje njegovu odanost i posvećenost anarhističkim idealima.

Usamljen i razočaran, Kropotkin je umro 8. veljače 1921. godine. Iza sebe je ostavio ženu i kćer. Pogrebna povorka dugačak gotovo osam kilometara ostala je upamćena kao posljednje javno okupljanje u Rusiji u narednih 70 godina. Protivnici boljševicke strahovlade i anarhisti nosili su transparente na kojima je pisalo „Gdje je autoritet, umire sloboda.” Ovako je posljednji veliki teoretičar anarhizma otišao u povijest. George Woodcock napisao je kako je ovaj plemeniti čovjek velikog srca humanizirao anarhizam i približio ga širokim masama kao nitko

prije njega.

Kropotkinovu životnu filozofiju možda najbolje sažima sljedeći odlomak preuzet iz knjige „Anarhizam i moral” (str. 140. – 141.):

Pored toga, zar princip koji nalaže da s drugima postupaš onako kako želiš da se postupa s tobom, nije u suštini isti onaj princip jednakosti koji leži u osnovi anarhizma? Kako bi bilo moguće nazivati se anarhistom, a ne sprovoditi u život princip anarhizma? Mi nećemo vlast nad sobom. Zar samim tim ne izjavljujemo da ni sami ne želimo vladati bilo kime? Mi ne želimo da nas se obmanjuje, želimo da nam uvijek govore samo istinu. Zar upravo time ne izjavljujemo da ni sami nikoga nećemo lagati i da se obvezujemo uvijek govoriti istinu, samo istinu i cijelu istinu? Mi ne želimo da nam otimaju plodove našeg rada. Zar time ne govorimo da poštujemo i neprikosovenost proizvoda rada drugih? Jer, zaista, na osnovu čega smijemo zahtijevati jedan odnos prema nama, a da istovremeno dajemo sebi pravo da se potpuno drugačije odnosimo prema drugima? Zar nismo onda i mi, nekom čudnom slučajnošću, ista ona „plava krv” Kirgiza koja se ima pravo prema drugima ponašati kako joj se prohtije? Pri toj pomisli, u nama glasno protestira iskonsko osjećanje jednakosti. Jednakost u uzajamnim odnosima, i solidarnost koja odatle proizlazi, najmoćnija su oružja životinjskog carstva u borbi za opstanak. Jednakost – to je pravičnost. Proglašavajući sebe anarhistima, mi unaprijed izjavljujemo da se odričemo toga da prema drugima postupamo drugačije nego što bismo htjeli da se postupa s nama. Izjavljujemo da nećemo trpjeti nejednakost, koja nekima omogućuje da upotrijebe svoju moć, lukavstvo ili vještinu na način s kojim se ne slažemo. Opća jednakost, sinonim pravičnosti, predstavlja suštinu anarhizma. Do đavola s „plavom krv” koja sebi daje pravo da izigrava povjerenje bližnjeg! Mi je nećemo i uništavati čemo je u svakoj prilici. Mi ne objavljujemo rat samo apstraktnoj Trojici u liku zakona, religije i vlasti. Mi objavljujemo rat čitavoj bujici laži, lukavosti, eksploatacije, pokvarenosti, poroka, jednom riječi – nejednakosti, kojom su oni prepunili sva srca. Mi objavljujemo rat čitavom njihovom ponašanju, čitavom njihovom načinu mišljenja. Podanici, prevareni, izrabljivani, prostitutke i drugi vrijeđaju, prije svega, naše osjećaje pravičnosti i mi više nećemo ni prostitutke, ni prevarene, ni vjerne podanike!

LITERATURA:

- Barclay, Harold, 2006., Narod bez vlade: antropologija anarhije, DAF, Zagreb
- Kropotkin, Petar, 1984., Anarhizam i moral, Prosveta, Beograd
- Kropotkin, Petar, 2008., Mesto anarhizma u socijalističkoj evoluciji, Zluradi Paradi
- Woodcock, George, 1975., Anarchism, Penguin Books.

Napisao: Luka Pejić

Centar za anarhističke studije, listopad 2010.